

Δρ. Δημήτριος Καραμπερόπουλος,
 Ιστορικός της Ιατρικής,
 Πρόεδρος Επιστημονικής Εταιρείας μελέτης
 Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα

Η Δυτική Θεσσαλία στη ‘‘Χάρτα της Ελλάδος’’ του Ρήγα Βελεστινλή

(Τρικαλινά, τόμ, 35, 2015, σελ. 225-238).

Ο Ρήγας Βελεστινλής κατά την πρώτη παραμονή του στη Βιέννη το 1790 κάνει την εμφάνισή του στα ελληνικά γράμματα με την έκδοση των δύο βιβλίων του, *Σχολείον των ντελικάτων εραστών*, το πρώτο βιβλίο στο νέο είδος του διηγήματος στα ελληνικά και το *Φυσικής απάνθισμα*, το οποίο είναι κατά μεγάλο μέρος, όπως έχουμε δείξει, μετάφραση από λήμματα της Γαλλικής Εγκυκλοπαιδείας του Diderot και D'Alembert. Κατά τη δεύτερη παραμονή του στη Βιέννη, 1796-1797, εξέδωσε τα υπόλοιπα έργα του: *Νέος Ανάχαρσις*, *Ο Ηθικός Τρίπους*, *Χάρτα της Ελλάδος*, χάρτες Βλαχίας και Μολδαβίας, εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, *Νέα Πολιτική Δοίκησις*, και *Στρατιωτικόν Εγκόλπιον*. Πρόσφατα η Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα εξέδωσε τα ολοκληρωμένα Έπαντα του Ρήγα, με ευρετήρια και σχόλια και το 2007 σε ψηφιακό δίσκοι (CD-ROM)¹.

Η μελέτη και διερεύνηση των έργων του Ρήγα καθώς και των εγγράφων² σύλληψης, ανάκρισης και φυλάκισής του, τα οποία ήρθαν στο φως μετά ένα σχεδόν αιώνα, βοηθούν στη αναγνώριση του στρατηγικού σχεδίου, το οποίο ετοίμαζε με σκοπό την επανάσταση των σκλαβωμένων του Βαλκανικού χώρου για την απόκτηση της ελευθερίας³. Το στρατηγικό αυτό σχέδιο διακρίνεται σε τρία μέρη: Το πρώτο μέρος αναφέρεται στην προετοιμασία της επανάστασης για την ενίσχυση του ηθικού των σκλαβωμένων, με τον *Θούριο* και *Ύμνο Πατριωτικό*, τη σμίλευση της ιστορικής συνείδησής τους με τον *Νέο Ανάχαρσι*, *Τα Ολύμπια* και την εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου να δώσει στους σκλαβωμένους πρότυπο αποφασιστικότητας και αγωνιστικότητας. Το δεύτερο μέρος αναφέρεται στις στρατιωτικές επιχειρήσεις του επαναστατικού του σχεδίου. Περιλάμβανε την εκπαίδευση των απαίδευτων στην πολεμική τέχνη σκλαβωμένων με το *Στρατιωτικό Εγκόλπιο*, το οποίο είχε μεταφράσει και εκδώσει, και το επιτελικό σχέδιο έναρξης της επανάστασης από την Πελοπόννησο και την εν συνεχεία επέκτασή της στην υπόλοιπη Ελλάδα και στα άλλα μέρη των Βαλκανίων. Και το τρίτο μέρος του στρατηγικού σχεδίου της

¹ *Έπαντα τα έργα του Ρήγα Βελεστινλή σε ψηφιακό δίσκο (CD-ROM)*, επιμέλεια-εισαγωγή-ευρετήρια Δρ. Δημήτριος Καραμπερόπουλος, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2007.

² Αιμ. Λεγράνδ, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή*, μετάφραση Σπ. Λάμπρου, Αθήνα 1891, αναστατική επανέκδοση με την προσθήκη ευρετηρίου (επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλος) από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1996 (β' 2000). Κων. Αμάντου, *Ανέκδοτα έγγραφα περί Ρήγα Βελεστινλή*, Αθήνα 1930, αναστατική επανέκδοση με την προσθήκη ευρετηρίου (επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλος) από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1997.

³ Είναι υπό εκτύπωση η μελέτη μας στην οποία παρουσιάζεται ολοκληρωμένα το στρατηγικό σχέδιο της επανάστασης των σκλαβωμένων Ελλήνων και των άλλων βαλκανικών λαών, το οποίο ο Ρήγας είχε εμπνευστεί και είχε αρχίσει να εφαρμόζει, ωστόσο ανακόπηκε μετά την προδοσία.

επανάστασης του Ρήγα έχει σχέση με το ενδιαφέρον του για τη διακυβέρνηση του απελευθερωμένο με την επανάστασή του χώρου με το δημοκρατικό Σύνταγμα και τα Δίκαια του Ανθρώπου. Παράλληλα με τη έκδοση των χαρτών του Βαλκανικού αυτού χώρου, οι οποίοι έχουν την πολιτική διαίρεσή τους σε Τοπαρχίες και Επαρχίες, όπως γράφει στο Σύνταγμά του, άρθρα 1-3, ήθελε τη σωστή λειτουργία της δημοκρατικής του πολιτείας. Οι χάρτες, τους οποίους εξέδωσε ήταν η *Χάρτα της Ελλάδος*, η *Νέα Χάρτα της Βλαχίας* και η *Γενική Χάρτα της Μολδοβίας*, ενώ ετοίμαζε και λεπτομερείς χάρτες για τη Βουλγαρία, τη Σερβία και Βοσνία⁴. Κατ'αυτόν τον τρόπο θα είχε λεπτομερείς χάρτες για όλο το χώρο, στον οποίο αναφέρεται η *Νέα Πολιτική Διοίκηση*, το Σύνταγμά του.

Επισημαίνουμε ότι ο Ρήγας δεν ήταν ένας επαγγελματίας χαρτογράφος, ήταν επαναστάτης. Εξέδωσε χάρτες μόνο για το οραματιζόμενο κράτος του μετά την επιτυχία της επανάστασής του. Δεν εξέδωσε χάρτες για άλλα μέρη, όπως π. χ. ο Άνθιμος Γαζής, ο οποίος, εκτός από τον *Πίνακα Γεωγραφικό της Ελλάδος*, ο οποίος είναι μια σε σμίκρυνση απεικόνιση της *Χάρτας* του Ρήγα, αλλά συμπεριλαμβάνει και την Σικελία, εξέδωσε χάρτες για την Ευρώπη, την Ασία και έναν παγκόσμιο χάρτη⁵.

Οι ιστορικοί του Ρήγα, ιδιαίτερα όσοι ασχολήθηκαν με τη *Χάρτα της Ελλάδος*, αναζητούσαν τα πρότυπα των χαρτών, τους οποίους ο Ρήγας χρησιμοποίησε στο σχεδιασμό της. Χαρακτηριστικά ο Γεώργιος Λαΐος ήδη από το 1960 τόνιζε στη θαυμάσια εργασία του «Οι Χάρτες του Ρήγα»⁶, πως «ένα ορισμένο πρότυπο της *Χάρτας* δεν έχει ακόμη ανευρεθεί και θα πρέπει να αναζητηθεί». Ωστόσο, μετά τόσα χρόνια παρέλευσης, το 1998, το έτος εορτασμού των διακοσίων χρόνων από τον μαρτυρικό θάνατο του Ρήγα, είχαμε τη χαρά με τη σύνταξη του ευρητηρίου της *Χάρτας* να δώσουμε απάντηση και σε αυτό το ερώτημα. Συγκεκριμένα στην αυθεντική επανέκδοση της *Χάρτας της Ελλάδος* παρουσιάστηκαν τα πρότυπα, τα οποία ο Ρήγας χρησιμοποίησε για την έκδοσή της, οι χάρτες των Guil. Delisle και Rizzi Zannoni. Για το νότιο μέρος της *Χάρτας* του, από το Αίμο μέχρι την Κρήτη, χρησιμοποίησε τον χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Guil. Delisle⁷ και όχι χάρτη της συγχρόνου του εποχής. Και τούτο διότι ήθελε να έχει την αρχαία ελληνική πολιτική διαίρεση σε Επαρχίες και Τοπαρχίες καθώς και την ελληνική ονοματολογία των τοπωνυμίων αντί της οθωμανικής της εποχής του πολιτικής διαίρεσης και ονοματολογίας⁸. Ο Ρήγας ήθελε να έχει ένα πολιτικό χάρτη του Βαλκανικού χώρου διαιρημένο σε επαρχίες τοπαρχίες για να είναι σε θέση να κάνει εκλογές μετά την επικράτηση της επανάστασής του.

Η Θεσσαλία της *Χάρτας της Ελλάδος*. Μετά την ανεύρεση του προτύπου χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Delisle, παρατηρήσαμε ότι ο Ρήγας διατήρησε τα συγκεκριμένα όρια της Θεσσαλίας καθώς και την διαίρεσή της στις σχετικές

⁴ Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Johann Christian von Engel, *Geschichte des Ungrischen Reichs und seiner Nebenlande*. – τόμ. I: *Geschichte des alten Panoniens und der Bulgarey*, Halle 1797, σελ. 473-474, ο Ρήγας ετοίμαζε λεπτομερείς χάρτες και για τις υπόλοιπες περιοχές, της Βουλγαρίας, Σερβίας, Βοσνίας. Την μαρτυρία μνημονεύει ο Γ. Λαΐος, «Οι χάρτες του Ρήγα. Έρευνα επί νέων πηγών», *Δελτίο Ιστορικής Εθνολογικής Εταιρείας*, τόμ. 14, (1960), σελ. 231-312, Παράρτημα II, σελ. 296-298.

⁵ Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, «Ο διαφωτιστικός ρόλος του Ανθίμου Γαζή (1764-1828). Παράρτημα: Η εργογραφία του», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, τόμ. 62, 2012, σελ. 209-224 και σε ανάπτυξη.

⁶ ο Γ. Λαΐος, «Οι χάρτες του Ρήγα. Έρευνα επί νέων πηγών», *Δελτίο Ιστορικής Εθνολογικής Εταιρείας*, τόμ. 14, (1960), σελ. 231-312.

⁷ Δημ. Καραμπερόπουλος, *Η Χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα. Τα πρότυπά της και νέα στοιχεία*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1998, σελ. 22-32.

⁸ Σχετικά βλ. Δημ. Καραμπερόπουλος, «Γιατί ο Ρήγας διάλεξε χάρτη της αρχαίας Ελλάδος ως πρότυπο της *Χάρτας της Ελλάδος*», *Υπέρεια*, τόμ. 4, *Πρακτικά Δ' Διεθνούς Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνου-Ρήγας»*, (Βελεστίνου 2003), Αθήνα 2006, σελ. 591-604.

Τοπαρχίες του προτύπου χάρτη της αρχαίας Ελλάδος και στη Θεσσαλία της *Χάρτας*. Επί πλέον, για μερικά σημεία χρησιμοποίησε και τον χάρτη της Θεσσαλίας του Barbie du Bocage από το έργο του *Recueil de Cartes Geographiques*, Παρίσι 1788, από το οποίο, όπως έχουμε δείξει, συχνά ο Ρήγας χρησιμοποιεί διάφορα στοιχεία, όπως τις Επιπεδογραφίες, τα αρχαία τοπωνύμια του Βοσπόρου στην *Επιπεδογραφία της Κωνσταντινουπόλεως*⁹. Επίσης συμπληρωματικές πληροφορίες ο Ρήγας θα έλαβε και από τη *Γεωγραφία* του Μελετίου¹⁰ καθώς και από τη *Γεωγραφία Νεωτερική των Δημητριάων*, Δανιήλ Φιλιππίδη και Γρηγόριου Κωνσταντά¹¹.

Η Θεσσαλία στη *Χάρτα της Ελλάδος* περικλείεται με την ιδιαίτερη διαγράμμιση των Επαρχιών, την οποία ο Ρήγας μνημονεύει στο Υπόμνημά της. Ετσι ξεχωρίζει η επαρχία Θεσσαλία από τις άλλες επαρχίες, όπως και στον πρότυπο χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Delisle, ο οποίος περιλαμβάνει και νοτιότερα μέρη μέχρι τη Λαμία. Ομοίως ο Ρήγας διατηρεί την ιδιαίτερη διαγράμμιση για τις Τοπαρχίες της Θεσσαλίας, καθώς και την ίδια αρχαία ονοματολογία τους, όπως και ο πρότυπος χάρτης: Εστιώτις, Θεσσαλιώτις, Πελασγιώτις, Φθιώτις, Μαγνησία, και τις μικρές Τοπαρχίες, Απεράντιοι Περραβοί-Αθαμάνες, Δρύοπες, Αινιάνες και Φθιώται Αχαιοί.

Στη Δυτική Θεσσαλία της *Χάρτας* του, ο Ρήγας αναγράφει τα τοπωνύμια του χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Delisle. Δεν είναι τοπωνύμια της συγχρόνου του εποχής. Μόνο σε μερικά αρχαία τοπωνύμια προσθέτει και εκείνα της εποχής του, τα οποία δανείζεται κατά κανόνα από τη *Γεωγραφία* του Μελετίου ή την *Γεωγραφία Νεωτερική των Δημητριάων*. Ίσως και από άλλες άγνωστες ακόμη πηγές.

Ενδιαφέρον έχει να τονίσουμε ότι ο Ρήγας στα νομίσματα της *Χάρτας* του περιλαμβάνει τρία νομίσματα των Τρικκάλων: (δυο στο φύλλο 4 και ένα στο φύλλο 5), και ένα στο φύλλο 12 ονομάζοντάς το «των Αινιάνων της Θεσσαλίας». Στη Θεσσαλία ο Ρήγας περιλαμβάνει και την τοπαρχία Αθαμάνες την οποία αναφέρει και ως Άγραφα, ονομασία την οποία επαναλαμβάνει στον *Νέο Ανάχαρσι*¹², όπου σημειώνει: «Το όρος Πίνδος διαχωρίζει την Θεσσαλίαν από την Ήπειρον, το διεπεράσαμεν παραπάνω από του Γόμφους και εμβήκαμεν εις τον τόπον των Αθαμάνων (τα Άγραφα)».

Τοπαρχία Εστιώτιδος. Με ιδιαίτερη διακεκομμένη γραμμή, την οποία αναγράφει και στο Υπόμνημα της *Χάρτας* του, ο Ρήγας διαχωρίζει την Τοπαρχία της Εστιώτιδος από τις άλλες Τοπαρχίες της Επαρχίας της Θεσσαλίας, όπως ακριβώς είναι και στον πρότυπο χάρτη του Delisle. Επίσης ο Ρήγας χρησιμοποιεί τα διακριτικά στοιχεία του προτύπου χάρτη για τις πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά για την Εστιώτιδα. Συγκεκριμένα, μνημονεύει την αρχαία πόλη «Τρίκκη» προσθέτοντας και τη σύγχρονη ονομασία «Τρίκκαλα», την οποία αναγράφουν ο Μελέτιος και οι Δημητριάεις¹³. Επίσης την αρχαία πόλη «Γόμφου» την συμπληρώνει με άλλες δυο ονομασίες «Σταγοί» και «Καλαμπάκα», τις οποίες επαναλαμβάνει και στο *Νέο Ανάχαρσι*, «...αποφασίσαμεν να περάσωμεν από την Ήπειρον και επήραμεν τον

⁹ Δημ. Καραμπερόπουλος, *Η "Χάρτα της Ελλάδος" του Ρήγα. Τα πρότυπά της και νέα στοιχεία*, ό.π., σελ. 39-44.

¹⁰ Μελετίου, *Γεωγραφία παλαιά και νέα*, Ενετίησι, παρά Νικολάω Γλυκεί, 1728, «Περί της Θεσσαλίας», σελ. 384-389.

¹¹ Δημητριάεις, Δανιήλ Φιλιππίδη και Γρηγόριου Κωνσταντά, *Γεωγραφία νεωτερική*, επιμ. Αικατερίνης Κουμαριανού, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα 2006, «Περί της Θεσσαλίας», σελ. 164-194.

¹² Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*, Βιέννη 1797, αναστατική επανέκδοση από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, επιμέλεια-σχόλια-ευρετήριο Δημ. Καραμπερόπουλος, Αθήνα 2006, σελ. 162.

¹³ Μελετίου, *Γεωγραφία παλαιά και νέα*, ό.π., σελ. 388, Δημητριάεις, *Γεωγραφία νεωτερική*, ό.π., σελ. 167.

δρόμον των Γόμφων, (Σταγοί. Καλαμπάκα), πόλις κειμένη εις τους πρόποδας του Πίνδου»¹⁴. Προσθέτουμε ότι ο Μελέτιος¹⁵ σημειώνει «Γόμφοι κοινώς Σταγοί, λέγεται αυτή η κόμη υπό των Τούρκων Καλαμπάκα». Η τρίτη πόλη της Εστιώτιδος στη *Χάρτα* του Ρήγα είναι η Μετρόπολις, την οποία αναφέρει και ο Delisle. Για την Μετρόπολη ο Μελέτιος¹⁶ σημειώνει, «Μητρόπολις, ούτω ποτέ λεγομένη, μεταξύ ούσα των Γόμφων και των Φαρσάλων».

Με το συμβολισμό των κωμοπόλεων έχει δύο κωμοπόλεις, «Φαιστός» και «Φάλαρα», όπως και ο χάρτης του Delisle. Με τα συμβολισμό του χωρίου περιλαμβάνει αρκετά χωριά, όπως δείχνει και ο Πίνακας 1, με τις αντίστοιχες ονομασίες του χάρτη του Delisle. Σημειώνουμε ότι ο Ρήγας προσθέτει και δεύτερη ονομασία στο «Αιτίνιον. Αίτινο». Ίσως να το έλαβε από τον Μελέτιο¹⁷, ο οποίος σημειώνει «κατά τινος τώρα λέγεται Αίτινο». Ο Ρήγας προσθέτει την ονομασία της εποχής του στο χωρίο «Χυρετία. Μασκουλούρι», για το οποίο ο Μελέτιος¹⁸ σχετικά παρατηρεί: «Χυρετία, κοινώς Μασκουλούρι πόλις ποτέ πλησιόχωρος με την Μητρόπολιν.. όπου γίνεται η δημοτελής πανήγυρις, δια τα παντοδαπάς πραγματείας, περί τας 10 του Μαΐου ανά έτος, εμπόριον περίφημον της Θετταλίας». Παρόμοια γράφουν και οι Δημητριάδης¹⁹: «Μασκουλούρι, χωρίο ονομαστό εις την Ελλάδα από ένα πανηγύρι οπού γίνεται εις τας 10 Μαΐου. Εδώ ήταν η παλαιά πόλι Χυρετία».

Για το χωριό «Άρνη», το οποίο αναγράφεται στην έκδοση του χάρτη του Delisle του 1708, ενώ στην έκδοση του 1794 είναι μόνο ο συμβολισμός του χωρίου, ενδιαφέροντα είναι όσα αναγράφονται στον *Νέο Ανάχαρσι*²⁰, και παράλληλα σχολιάζονται από τον Ρήγα στη σχετική υποσημείωση: «Εγώ [ο Νέος Ανάχαρσις] είδα εις την πόλιν Άρνην (όχι μακρά από τα Τρίκκαλα) σκλάβους, των οποίων η κατάσταση είναι μετριωτέρα. Αυτοί κατάγονται απ' εκείνους τους Βοιωτούς, οίτινες ήλθον άλλοτε να κατοικήσωσιν εις εκείνον τον τόπον, και εδιώχθησαν έπειτα από τους Θετταλούς, οι περισσότεροι εγύρισαν εις τους αρχαίους τόπους των. Οι άλλοι μην ημπορούντες να παραιτήσωσι τας κατοικίας των, ευμβιάσθησαν με τους νικητάς των, κατένευσαν να γίνουν σκλάβοι(*) με συμφωνίαν, ότι οι αυθένται των να μην ημπορώσι, μήτε να τους συκώσωσι την ζωήν, μήτε να τους μετακομίσωσι εις άλλα κλίματα γης, αυτοί επιφορτίσθησαν την καλλιέργειαν της γης επί μια ετησίω αντιμισθίας».

Και ο Ρήγας βρίσκει την ευκαιρία και στη λέξη «σκλάβου» βάζει ένα αστερίσκο και γράφει μια υποσημείωση για ένα σύγχρονό του γεγονός που είχε διαδραματιστεί στο γειτονικό χωριό της γενέτειράς του, την Κάπουρνα, ευρισκομένη δίπλα στα Κανάλια, οι κάτοικοί της δανείστηκαν από ένα Αρβανίτη, στον οποίον όμως δεν μπόρεσαν να πληρώσουν τον υπερβολικό τόκο με αποτέλεσμα να γίνουν σκλάβοι του. Ίσως το περιστατικό αυτό να ήταν μία αιτία ο Ρήγας να συμπληρώσει στο 35^ο άρθρο των Δικαίων του Ανθρώπου την παράγραφο με την πρωτοποριακή και φιλολαϊκή άποψή του για τα πανωτόκια, «Τα χρέη των πόλεων, πολιτειών, χωρών και των κατά μέρος πολιτών, οπού εχρεωστούνται παρθέντα προ πέντε χρόνων και εις αυτό το διάστημα επληρώνετο διάφορον εις τους δανειστάς, η παρούσα Διοίκησης τα αναιρεί και οι δανεισταί δεν έχουν να ζητούν εις το εξής μήτε κεφάλαιον, μήτε

¹⁴ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*, ό.π., σελ. 162.

¹⁵ Μελετίου, *Γεωγραφία παλαιά και νέα*, ό.π., σελ. 388.

¹⁶ Μελετίου, *Γεωγραφία παλαιά και νέα*, ό.π., σελ. 388.

¹⁷ Μελετίου, *Γεωγραφία παλαιά και νέα*, ό.π., σελ. 388.

¹⁸ Μελετίου, *Γεωγραφία παλαιά και νέα*, ό.π., σελ. 388.

¹⁹ Δημητριάδης, *Γεωγραφία νεωτερική*, ό.π., σελ. 167.

²⁰ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*, ό.π., σελ. 121.

διάφορον από τους χρεώστας, ωσάν οπού επήραν τα δάνειά των, διότι διπλώνουν τα κεφάλαια εις πέντε χρόνους»²¹.

Στην αρχαία ονομασία του Πηνειού ποταμού, ο Ρήγας προσθέτει και την ονομασία της εποχής του «Σαλαμβριά», την οποία αναφέρει και ο Μελέτιος²², «Πηνειός κοινώς λεγόμενος Σαλαμβρία». Για τον «Ληθαίο» ποταμό στον χάρτη του Delisle αναγράφεται μόνο η διαδρομή του και η εκβολή του δίπλα στην Τρίκκη, ενώ τον μνημονεύει ο Barbie du Bocage, και την οποία χρησιμοποίησε ο Ρήγας. Προσθέτουμε ότι ενώ ο «Εμικασός» και «Απιδανός» ποταμός είναι δυο ξεχωριστοί ποταμοί στον χάρτη του Delisle, ο Ρήγας τους αναγράφει σαν ένα ποταμό.

Στο βόρειο μέρος της Τοπαρχίας της Εστιάτιδος της *Χάρτας* αναγράφεται «Πέος. Μετέωρα όρος» και δίπλα τέσσερις σταυροί, που υποδηλώνουν τα μοναστήρια των Μετεώρων, ενώ στον χάρτη του Delisle αναγράφεται μόνο το «Πέος όρος». Προσθέτουμε ότι ο Μελέτιος²³ για τα Μετέωρα σημειώνει: «*Γόμφοι, κοινώς Σταγοί πόλις ποτέ της Εστιάτιδος ευρισκομένη εις τα σύνορα της Ηπείρου, την οποίαν πρωτοευρίσκουσιν εκείνοι, οπού έρχονται εξ αυτής δια του Πίνδου όρους...περί αυτήν είναι διάφορα Μοναστήρια, Μετέωρα καλούμενα, κτισθέντα επί αποτόμων πετρών, εις τα οποία ανέρχονται δια κλιμάκων κρεμαστών...*».

Πάνω από τα Μετέωρα ο Ρήγας θέτει την «Πηγή Πηνεού», η οποία όμως δεν αναγράφεται στο χάρτη του Delisle, αλλά στον χάρτη του Barbie du Bocage. Επίσης σημειώνεται το «Ιερόν του Ακράιου Διός», το οποίο δεν υπάρχει στο χάρτη του Delisle, αλλά μνημονεύεται από τον Barbie du Bocage, αλλά βρίσκεται όμως σε διαφορετική θέση από εκείνη του Ρήγα.

Στην αναγραφόμενη στον χάρτη του Delisle αρχαία ονομασία του ποταμού «Παμισός», ο Ρήγας προσθέτει άλλες δύο ονομασίες «Ποντίνα.Ραμέντα ποταμός», ονομασίες οι οποίες δεν μνημονεύονται από τον Μελέτιο και τους Δημητριάδες. Μάλλον κάποια άλλη πηγή αναφοράς θα είχε ο Ρήγας, η οποία δεν έχει ακόμη εντοπιστεί.

Τοπαρχία Θεσσαλιώτιδος. Τα όρια της Τοπαρχίας της Θεσσαλιώτιδος στη Θεσσαλία της *Χάρτας* του Ρήγα είναι τα ίδια με εκείνα του προτύπου χάρτη της αρχαίας Ελλάδος του Delisle. Παρατηρούμε ακόμη πως δεν καταχωρίζεται με τον συμβολισμό της πόλεως κάποια πόλη, μόνο μία κωμόπολη «Οναλαί» αναγράφεται, όπως στον χάρτη του Delisle²⁴ και εννέα χωριά, όπως αναφέρονται στον Πίνακα 2. Το τοπωνύμιο «Ακροκόμη» της *Χάρτας* θα το έλαβε από τον χάρτη του Barbie du Bocage, όπου αναγράφεται «Macra-come».

Ο Ρήγας καταχωρίζει την «Ξενιάδα λίμνη», που λείπει στον χάρτη του Delisle, αλλά μνημονεύεται από τον Barbie du Bocage, και δίπλα θέτει και το χωρίο «Ξυνία», στην οποία ο Ρήγας προσθέτει και το όνομα της εποχής του, «Δαουκλί», που όμως δεν μνημονεύεται από τον Μελέτιο και τους Δημητριάδες. Ο Αργύρης Φιλιππίδης²⁵, ο οποίος πέρασε από τη Λίμνη αργότερα, το 1805, το μνημονεύει ως «Νταουκλί».

Επίσης ο Ρήγας αναγράφει τον «Πάνισο» ποταμό, του οποίου μόνο η πορεία είναι στον χάρτη του Delisle, αλλά τον μνημονεύει ο Barbie du Bocage. Επισημαίνουμε ότι

²¹ Ρήγα Βελεστινλή, *Τα Επαναστατικά*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, (επιμ. Δημ. Καραμπερόπουλου), Αθήνα 2005, σελ. 31.

²² Μελετίου, *Γεωγραφία παλαιά και νέα, ό.π.*, σελ. 384.

²³ Μελετίου, *Γεωγραφία παλαιά και νέα, ό.π.*, σελ. 388.

²⁴ Γι' αυτό και η πόλη Καρδίτσα, η οποία είναι μεταγενέστερη πόλη, δεν αναγράφεται στη Θεσσαλία της *Χάρτας* του Ρήγα.

²⁵ Αργύρη Φιλιππίδη, *Μερική Γεωγραφία*, στο Θεοδόση Κ. Σπεράντσα, *Τα Περισωθέντα έργα του Αργύρη Φιλιππίδη, Μερική Γεωγραφία-Βιβλίον Ηθικών*, επιμέλεια Αρχιμ. Φιλαρέτου Βιτάλη, Αθήνα 1978, σελ. 108.

το χωρίο «Λεραί» δεν αναγράφεται στον χάρτη του Delisle, ούτε μνημονεύεται από τον Μελέτιο και τους Δημητριάδες, στοιχείο το οποίο δείχνει ότι μάλλον ο Ρήγας θα είχε κάποια άλλη πηγή ενημέρωσης.

Συμπερασματικά μπορεί να λεχθεί ότι η Θεσσαλία διαχωρίζεται στη *Χάρτα της Ελλάδος* του Ρήγα με την ιδιαίτερη διαγράμμιση, όπως και ο πρότυπος χάρτης της αρχαίας Θεσσαλίας του Delisle, τον οποίο ο Ρήγας χρησιμοποίησε στο σχεδιασμό της *Χάρτας* του. Επίσης η εσωτερική διαίρεση της Επαρχίας Θεσσαλίας είναι η ίδια όπως και στον πρότυπο χάρτη για τις Τοπαρχίες, καθώς επίσης και τα τοπωνύμια κατά κανόνα είναι της αρχαίας Ελλάδος, όπως αυτά αναγράφονται στον πρότυπο χάρτη του Delisle, με μερικές προσθήκες από το χάρτη της Θεσσαλίας του Barbie du Bocage. Μερικές φορές προσθέτει στα αρχαία τοπωνύμια και τη σύγχρονη ονομασία, που έλαβε κατά κανόνα από τη *Γεωγραφία* του Μελετίου, Βενετία 1728, και από των συμπατριωτών του Δημητριάδων τη *Νεωτερική Γεωγραφία*, η οποία είχε λίγα χρόνια πιο πριν, το 1791, εκδοθεί στη Βιέννη και πολλές φορές ο Ρήγας την μνημονεύει στα έργα του²⁶.

Τονίζουμε ότι η έκδοση της *Χάρτας* του δεν ήταν για χαρτογραφικό λόγο, αλλά συμπληρωματικό μέσο στο τρίτο σκέλος του στρατηγικού σχεδίου της επανάστασής του, με σκοπό να έχει δηλαδή έτοιμη την πολιτική διαίρεση του χώρου μετά την επανάστασή του για να μπορέσει να διοικηθεί σωστά με δημοκρατικό τρόπο, και να γίνουν εκλογές για την εκλογή αντιπροσώπων. Αντί της οθωμανικής πολιτικής διαίρεσης των Επαρχιών και Τοπαρχιών και της αντίστοιχης ονοματολογίας, ο Ρήγας ήθελε την ελληνική πολιτική διαίρεση του χώρου με την ελληνική ονοματολογία.

SUMMARY

Demetrios Karamperopoulos,
The west Thessaly in Rhigas Veletinlis' "Map of Greece"

Rhigas Veletinlis for the provinces of the west Thessaly, Estiotis and Thessalitis, used as a model the map of ancient Greece of Guil. Delisle. It is interesting to point out that the place-names of Rhigas' map are similar to Delisle's map. Sometimes Rhigas used names of his epoch in order to show to his compatriots that past and present are the same.

We would like to mention that Rhigas used Delisle's map of ancient Greece in order to have the same political division of Greece and the Hellenic place-name instead of those of the Ottoman empire, after his revolution.

²⁶ Ενδεικτικά μνημονεύουμε την αναφορά του Ρήγα στη *Νεωτερική γεωγραφία* των Δημητριάδων στο *Νέο Ανάχαρσι*, στις υποσημειώσεις των σελ. 141, 142 και 148.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΧΑΡΤΑ Ρήγα	Χάρτης DELISLE
ΕΣΤΙΩΤΙΣ	ESTIOTIS
Τρίκκη. Τρίκκαλα	Trikka
Γόμφοι. Σταγοί. Καλαμπάκα	Gomphi
Μετρόπολις	Metropols
Φαιστός	Phastos
Φάλαρα	Phalara
Εριούνιον	Eriouunion
Οξύνεια	Oxyntiai
Αντίνηον	Atinium (δεν έχει το n)
Αιτίνιον. Αίτινο	Eginium
Λάμψον	Lapsue
Σιλήνη	Silina
Ιθώμη	Ithome
Άρνη	Arne
Στρυμών	Strymon
Λισάνη	Lisana
Σελίβαι	Melibae (Ο Ρήγας αλλάζει το Μ με Σ)
Θύμαρος	Thimar
Φέροινοσ	Pherinos
Φέκα	Pheca
Ευρυμέναι	Eurymenae
Αγκαΐαι	Angaeae
Θαύμα	Thauma
Αχάρρη	Acharra
Καλλαθαρναί	Kalatharbae
Χυρατία. Μασκουλούρι	Cyretiae
Πηνεός. Σαλαμβρία ποταμός	Peneus fl.
Πηγή Πηνεού	Sources du Penee [Barbie du Bocage]
Ληθαίος ποταμός	Lethee R. [Barbie du Bocage]
Ίων ποταμός	Ion R
Παμισός. Ποντία. Ραμέντα ποταμός	Pamisos R.
Φοίνιξ ποταμός	Phaenix fl.
Εμिकासός. Απιδανός. Επίδενο ποταμός	Emicasus fl. Apidanus fl.
Πέος. Μετέωρα όρος	Paeus Mont.
Ιερόν του Ακραιού Διός	Temple de JupiterAcreen [Barbie du Bocage]

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΣ	THESSALIIOTIS
-	
Όναλαί	Homilae
Καλλή	Callitherae
Λεραί
Κύφαρα	Cypara
Ξυνία. Δαουκλί	Xiniae
Κτημένη	Cymene (Ctemene, Berbie du Bocage)
Ομίλαι	Homilae
Σωσθενίς	Sosthenis
Φαλαχθία	Phalachia
Ακροκόμη	Macra-come, (Barbie du Bocage)
Ξυνιάς λίμνη	Lac Xenias, (Barbie du Bocage)
Πάνισος ποταμός	Panise R. (Barbie du Bocage)

Η Δυτική Θεσσαλία στην Χάρτα του Ρήγα και στον πρότυπο χάρτη του Delisle

Τα σχετικά τρία νομίσματα της αρχαίας Τρίκκης